

*Бовсунівський П.В.**

ПОЛІТИКА АРЄ ЩОДО СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ВІД ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Проблема розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ) на Близькому Сході є вкрай гострою. Близький Схід залишається регіоном з найбільшою концентрацією держав, що не є членами міжнародних договорів стовно ЗМЗ: Конвенції із заборони біологічної зброї, Конвенція із заборони хімічної зброї та Договору про нерозповсюдження ядерної зброї так, як і Договору про загальну заборону ядерних випробувань. Більше того, ЗМЗ, хімічна зброя використовувалася на Близькому Сході Саддамом Хусейном проти курдів. Підчас війни 1973 року виникла реальна можливість застосування Ізраїлем ядерної зброї. Переважна більшість країн регіону проводять роботи, пов'язані з ЗМЗ чи мають військові програми у цій сфері [1].

Встановлення режиму контролю над озброєннями, особливо що стосується зброї масового знищення, було одним з ключових елементів єгипетської регіональної політики з 1974 року. Після арабо-ізраїльської війни 1973 року, зрозумівши вірогідність використання ядерної зброї Ізраїлем та зважаючи на залучення до конфлікту двох наддержав, Єгипет та Іран, котрі в той час мали тісні зв'язки, виступили з пропозицією на 29 сесії ГА ООН про створення на Близькому Сході зони, вільної від ядерної зброї. Остаточне формулювання назви проекту резолюції відбувалося в інтенсивних переговорах між Єгиптом та Іраном, оскільки в початковому варіанті Іран наполягав на створенні «зони вільної від атому». Обидві держави погодилися, що ініціатива має стосуватися небезпеки ядерної зброї, а не питання мирного атому. В проекті резолюції, представленої на розгляд Першого комітету ГА ООН, Єгипет наполягав на трьох ключових пунктах, зокрема: 1) держави регіону мають утримуватися від виробництва, набуття чи розробки ядерної зброї, 2) ядерні держави мають утриматися від розміщення ядерної зброї на території зони й не застосовувати її проти будь-якої держави регіону, 3) встановити ефективну систему міжнародних гарантій із залученням ядерних держав і держав регіону. Більшість країн регіону схвально поставилися до єгипетсько-іранської ініціативи. Всі ядерні держави теж підтримали цю резолюцію. Сполучені Штати заявили, що створення цієї зони внесе значний вклад у стабільність і нерозповсюдження ядерної зброї. Проте, більшість застережень були зроблені стосовно тієї частини резолюції, що закликала приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) та повернутись до резолюції № 2373 від 12 червня 1968 року, що закликала до підтримки ДНЯЗ. Багато держав, що не приєдналися до ДНЯЗ, не були готові підтримати цю резолюцію. 4 грудня 1974 року ГА ООН прийняли проект резолюції 128 голосами, за відсутності голосів проти, тільки два голоси утрималися (Ізраїль і Бірма) [2].

Протягом 1980-х, позиція АРЄ щодо контролю над озброєннями залишалася стабільно незмінною, вона сконцентрувалася на питанні встановлення без'ядерної зони на Близькому Сході. Єгипет продовжував підіймати це питання на ГА ООН. 12 грудня 1980 року була прийнята резолюція 35/147, що закликала до створення зони, вільної від ядер-

* асистент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ної зброї на Близькому Сході. Виступаючи у вересні 1987 року на сесії ГА ООН, міністр закордонних справ АРС Ісмаїл Абдель Магід заявляв, що «Єгипет сподівається на те, що середземноморський регіон буде зоною вільною від ядерної зброї, а Середземне море залишиться засобом для торгових і культурних зв'язків і басейном безпеки та миру. Тому Єгипет наполягає на важливості створення двох без'ядерних зон на Близькому Сході і в Африці» [3].

У 1988 році на 15 спеціальній сесії ГА ООН АРС представила на розгляд нову пропозицію щодо без'ядерної зони на Близькому Сході.

У квітні 1990 році єгипетський президент Хосні Мубарак ще раз виступив з ініціативою щодо без'ядерної зони. Основна ідея цієї ініціативи була зосереджена на необхідності приєднання Ізраїлю до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Адже без вирішення цього питання неможливий рух у галузі розповсюдження контролю на інші види зброї масового ураження, як то біологічна і хімічна, неможливий також контроль і за засобами доставки. Квітнева ініціатива Мубарака на конференції ООН з роззброєння не отримала загальної підтримки серед арабських держав.

Протягом 47-ої сесії ГА ООН, що співпала по часу із Женевською конференцією з хімічного роззброєння, Єгипет не підтримав тенденцію щодо хімічного роззброєння у рамках міжнародних договорів, вважаючи, що це питання має бути нерозривно пов'язано зі встановленням інших режимів, зокрема згідно ДНЯЗ. Єгипет наполягає, що виключне положення Ізраїлю, є деструктивним елементом й обмежує свободу інших країн у приєднанні до договору про заборону хімічної зброї [4]. Єгипетська позиція була також висловлена на першому засіданні щодо контролю над озброєнням та регіональної безпеки, що проходила 11–13 квітня 1993 році у Вашингтоні, АРС ще раз наголосила на важливості принципу рівності у питанні контролю над озброєннями в регіоні Близького Сходу. На цьому заході АРС декларувала необхідність запобігти збільшенню розриву в озброєннях між арабськими країнами та Ізраїлем, обмеження розвитку високотехнологічної зброї, котра призводить до нового витку гонки озброєнь, особливо у космосі [5].

У 1995 році, коли стояло питання про продовження термінів Договору 1968 року, Єгипет відмовлявся це зробити саме через ізраїльського небажання приєднуватися до ДНЯЗ. І лише під сильним американським тиском у Каїрі змінили свою позицію.

У 2004 році МАГАТЕ прийняла резолюція, у якій, зокрема, йшлося про таке: «У світлі розвитку подій, пов'язаних з дотриманням основних положень Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, всім державам Близького Сходу слід виступити за створення без'ядерної зони». Активним ініціатором даної резолюції виступив Єгипет. У цілях сприяння процесу скорочення ядерних озброєнь у світі Єгипет увійшов до складу міжнародного міжурядового об'єднання «Коаліція нового плану». Згідно займаної учасниками «Коаліції» позиції, безперервний і необоротний процес зі скорочення ядерної зброї є «основною попередньою вимогою» для її нерозповсюдження. Крім того, єдиною гарантією проти використання будь-якої зброї масового знищення, включаючи ядерну, і в будь-якому місці, може послужити лише її повне знищення. Країни виражають «глибоку стурбованість» спробами розширити роль ядерної зброї у стратегічних доктринах, включаючи «раціоналізацію його використання і розвиток нових типів ядерної зброї» [6].

Єгипет і Сирія на межі XX–XXI століть здійснювали тісні дипломатичні контакти з метою координації зусиль з протидії загрозі розповсюдження ЗМЗ. У спільній декларації за підсумками єгипетський-сирійського саміту, що пройшов в Шарм-ель-Шейху в грудні 2003 року, зокрема йшлося, що «у світлі останніх подій у регіоні назріла необхідність перетворити Близький Схід на зону вільну від ЗМЗ, включаючи всі країни, серед яких і Ізраїль» [7].

У жовтні 2007 року на Генеральній конференції МАГАТЕ АРЄ у черговий раз виступила із закликом створення без'ядерної зони на Близькому Сході й окремим пунктом віділила питання Ізраїльського ядерного потенціалу. 53 країни проголосували за ініціативу Єгипту, 47, включаючи 25 членів ЄС, США та Ізраїль, проголосували проти. Провал єгипетської ініціативи був передбачуваним.

Ще однією загрозою ядерного розповсюдження в регіоні, на думку єгипетських експертів, стала іранська ядерна програма. АРЄ намагається брати участь у врегулюванні цього питання й нерозривно пов'язує його з ядерним арсеналом Ізраїлю. Так посол Єгипту в США Набіль Фахмі в липні 2008 року обнародував єгипетський план з урегулювання міжнародної кризи навколо іранського «ядерного досє». Згідно з єгипетським планом, Іран повинен на певний термін припинити реалізацію своєї ядерної програми. Міжнародне співтовариство повинне гарантувати постачання ядерного палива до Ірану для його мирної ядерної програми. Передбачається, що в цей період будуть зроблені найсерйозніші міжнародні зусилля для припинення мілітаризації регіону, а також перетворення Близького Сходу на зону вільну від зброї масового знищення [8]. Позиція АРЄ полягає в тому, що саме ізраїльський ядерний арсенал заважає врегулюванню «іранського досє».

Таким чином, Єгипет має чітку й обґрунтовану переговорну позицію з питань ядерного нерозповсюдження. Країна є учасником ДНЯЗ. Президент Х. Мубарак став одним з ініціаторів проголошення Африки зоною, вільною від ядерної зброї. Сумарно єгипетський підхід зводиться до створення на Близькому Сході зони, вільної від зброї масового знищення, до якої має входити й Ізраїль. Єгипет виступає за негайне приєднання Ізраїлю до ДНЯЗ та включення його ядерних об'єктів під гарантії МАГАТЕ. Останнім часом помітна активність АРЄ у сфері мирного атому, що, згідно офіційної позиції, має суттєво підвищити конкурентоспроможність єгипетської економіки та не переслідує військових цілей.

Література

1. Center for Nonproliferation Studies, Weapons of Mass Destruction Capabilities in the Middle East, <http://cns.miis.edu/research/wmdme/capable.htm>
2. Мохаммед Шариф Іхля Шарк Аюасат мін Асліха Аддамір Ашшаміл//[http://www.swissinfo.ch/ara/front.html?siteSect=105&sid=7054143&cKey=1158305095000&ty=st&rs=yes\(a рабською мовою\)](http://www.swissinfo.ch/ara/front.html?siteSect=105&sid=7054143&cKey=1158305095000&ty=st&rs=yes(a%20рабською%20мовою))
3. Резолюція 47 прийнята на 35-тій сесії ГА ООН 12 грудня 1980 року//<http://accessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/396/22/IMG/NR039622.pdf>
4. Emily B. Landau Arms Control in the Middle East Cooperative Security Dialogue and Regional Constraints 292 pp.
5. Middle East Peace Process-Meetings // <http://dosfan.lib.uic.edu/ERC/bureaus/nea/960201PeaceProcessMeetings.html>
6. Declaration of the Ministers of the New Agenda Coalition. New York, September 23, 2003.// www.wagingpeace.org.
7. Мамед-заде П.Н. «Єгипет и проблема распространения оружия массового поражения на Ближнем Востоке» Сборник «Ближний Восток и современность». Выпуск 28. М., ИБВ, 2006,.
8. Николай Сурков. Погоня за мирным атомом чревата военной угрозой // <http://www.energotrade.ru/articles/4022>